

Lausuntopyyntö Helsingin seudun liikenne -kuntayhtymän alustavasta toiminta- ja taloussuunnitelmasta vuosille 2021-2023

390/02.02.00.00/2020 [Toiminta- ja taloussuunnitelma vuosille 2021-2023]

Hallitus § 114

Esittelijä Toimitusjohtaja Suvi Rihtniemi
Valmistelijat Osastonjohtaja Ilmari Mäkinen, p. 050 364 8772 ja
taluspäällikkö Maarit Hauskamaa, p. 040 721 7546

HSL:n perussopimuksen 23 §:n mukaan kuntayhtymällä on oltava taloussuunnitelma, joka ajoittuu kolmelle seuraavalle vuodelle. Taloussuunnitelma tarkistetaan vuosittain. Hallitus laatii ehdotuksen taloussuunnitelmaksi. Hallituksen laatimasta ehdotuksesta on pyydettävä jäsenkuntien lausunnot, jotka liitetään yhtymäkokoukselle annettavaan talousarvioehdotukseen. Alustava taloussuunnitelma ja talousarvio on toimitettava jäsenkunnille lausuntoja varten viimeistään 15. kesäkuuta. Taloussuunnitelman tulee sisältää mm. strategiasuunnitelman sekä tariffien ja palveluverkon muutoksia koskevat suunnitelmat.

HSL:n strategia on lähtökohtana valmisteltaessa toiminta- ja taloussuunnitelmaa. Strategia ohjaa vahvasti HSL:n toimintaa, kehittämistä ja tavoitteiden laadintaa.

Alustavan toiminta- ja taloussuunnitelman perusteena ovat:

- HSL:n strategia 2018-2021;
- voimassa oleva toiminta- ja taloussuunnitelma 2020-2022;
- hyväksytty liikennöintisuunnitelma 2020-2021 ja pidemmän aikavälin suunnitelmat; sekä
- vuoden 2019 tilinpäätöstiedot ja saatavissa olevat toteuma- ja ennustetiedot vuodelta 2020.

Taloussuunnitelma vuosille 2022-2023 on laadittu aiempien vuosien tapaan talousarviovuoden (2021) kustannustasoon.

Jäsenkuntia pyydetään ottamaan lausunnoissaan kantaa erityisesti seuraaviin kysymyksiin:

1. *Koronapandemian ja sen seurausten aiheuttamien lipputulojen menetykset tuovat haasteita HSL:n ja sen jäsenkuntien taloudelle tulevina TTS-vuosina. Kunnilta pyydetään kannanottoa seuraaviin keinoihin kestävän talouden varmistamiseksi:*

- *Miten kunta suhtautuu siihen, että koronapandemiasta johtuvat lipputulomenetykset katetaan väliaikaisesti pääosin korotetuilla kuntaosuuksilla ja subventiotasolla? Mikä on kunnan näkökulmasta hyväksyttävä kuntaosuuden taso (euromääräisesti tai keskimääräinen subventiotaso HSL-tasolla)?*
- *Kannattaako kunta ajatusta, että vuodelta 2020 todennäköisesti kertyvä alijäämä katetaan kuntalain mukaisesti seuraavan kolmen TTS-vuoden aikana?*
- *Miten kunta suhtautuu matkalippujen hintojen korotuksiin?*
- *Mikä on kunnan näkemys liikenteen palvelutason muutoksiin yleisesti ottaen ja oman kunnan alueella?*

- *Mitä muita keinoja kunta näkee mahdolliseksi kestävän talouden varmistamiseksi?*

2. *Alustavassa TTS-suunnitelmassa on HSL:lle määritelty yhteensä kuusi (5+1) keskeistä toiminnallista tavoitetta. Kunnilta pyydetään näkemystä tavoitteista sekä niiden saavuttamiseksi asetetuista toimenpiteistä ja niiden seurannasta.*

3. *Alustavassa TTS-suunnitelmassa ehdotetaan tarkastusmaksun korottamista nykyisestä 80 eurosta 100 euroon. Kunnilta pyydetään näkemystä asiasta.*

Keskeisiä TTS-kauden strategisia toiminnan tavoitteita ovat:

- joukkoliikenteen runkoverkkoihin perustuva kehittäminen asiakkaiden liikkumistarpeet huomioiden,
- hinnoittelun selkeyttäminen ja palveluiden sujuvoittaminen,
- kestävän liikkumisen kulutapaosuuden kasvattaminen ja kestävään liikennepolitiikkaan vaikuttaminen,
- toimivan ja kestävän joukkoliikenteen ekosysteemin luominen,
- matkustustiedon kerääminen ja hyödyntäminen asiakkaiden palveluiden parantamiseksi.

Strategisten tavoitteiden saavuttamista tukee HSL:n sisäisen toiminnan laadun varmistaminen (kestävä talous, osaaminen, tehokkuus, seuranta ja kehittäminen).

Tavoitteista ja keskeisistä toimenpiteistä on kerrottu tarkemmin liitteenä olevassa alustavassa TTS-dokumentissa.

TALOUSSUUNNITELMA

HSL:n toiminnan ja talouden suunnittelu vallitsevassa koronapandemian tilanteessa on erittäin vaikeaa. Koronaviruspandemian kesto on luonnollisesti merkittävin epävarmuustekijä, jonka vuoksi niin matkustajamäärien kuin lipputulokertymien ennustaminen on lähes mahdotonta. Sen vuoksi nyt kuntiin lausunnoille lähetettävä alustava toiminta- ja taloussuunnitelma vuosille 2021-2023 kuvaa kolme erilaista ennustetta vuoden 2021 Helsingin seudun joukkoliikennenäkömistä. Kaikissa ennusteissa on lähdetty siitä, että käynnissä olevan pandemian vaikutukset näkyvät myös vuonna 2021. Matkustusmääriä voivat vähentää esim. terveysviranomaisten suositukset, yleinen talouden ja työllisyyden heikentyminen, etätyön lisääntyminen tai muu ihmisten matkustuskäyttäytymisen muutos.

Keskeisiä linjauksia tulevien vuosien suunnittelussa ovat olleet ilmastonmuutoksen torjunnan välttämättömyys, joukkoliikenteen käyttäjämäärän lisääminen ja tyytyväiset asiakkaat sekä seudun hyvän kehityksen varmistaminen myös tulevaisuudessa. Matkustajien turvallisuus ja riittävä matkustusväljyys tulee varmistaa jatkossa, jotta matkustajat voivat turvallisin mielin palata joukkoliikenteen käyttäjiksi. Yksi lähiaikojen päätavoitteita on saada nopeasti palautettua asiakkaidemme luottamus, elvyttää joukkoliikennematkustus ja normalisoida joukkoliikenteen käyttö.

Vuoden 2021 talousarviovalmistelu on lähtenyt kolmesta eri skenaariosta, jossa lipputulosten arvioidaan jäävän -10, -20 tai -30 prosenttia vuoden 2019 tasosta.

Skenaario 1 (-10%): ”Joukkoliikenteen matkustus palaa lähes ennalleen, etätyö ja muut kulkutavat korvaavat hieman joukkoliikennematkustusta”. Skenaario 1 vastaa noin vuoden 2015 matkustajamäärien tasoa ennen isoja järjestelmämuutoksia (kehärata ja länsimetro liityntälinjastoineen).

Skenaario 2 (-20%): "Koronakriisin johdosta ihmisten etätyö- ja liikkumiskäyttäytyminen on muuttunut selvästi". Skenaariossa ollaan selvästi aiempaa enemmän etätyössä tai työmatkat jäävät tekemättä työttömyyden tai lomautusten vuoksi. Siirtymää yksilöllisiin kulkutapoihin (pyöräily, henkilöautot) on niin ikään tapahtunut. Turvallisuutensa puolesta huolestuneista vain puolet palaa joukkoliikenteeseen. Matkustustarjonnan väheneminen vaikuttaa suhteellisesti jonkin verran. Skenaario 2 vastaa vuoden 2008 tasoa (ennen kehärataa, länsimetroa ja useampia runkolinjoja).

Skenaario 3 (-30%): "Epidemia ja rajoitukset jatkuvat, liikkumisen määrä ja kulkutavat ovat muuttuneet merkittävästi". Skenaariossa koronaepidemia jatkuu erilaisine yhteiskunnan rajoituksineen. Etätyössä ollaan merkittävästi aiempaa enemmän tai työmatkat jäävät tekemättä työttömyyden tai lomautusten vuoksi. Siirtymää yksilöllisiin kulkutapoihin (pyöräily, henkilöautot) on niin ikään tapahtunut paljon. Turvallisuutensa puolesta huolestuneet eivät palaa joukkoliikenteen käyttäjiksi. Myös matkustustarjonnan väheneminen vaikuttaa hieman. Skenaariossa matkustajamäärät palaavat 1990-luvulle.

Skenaarioita tarkennetaan syksyllä 2020 ja silloin huomioidaan kesän aikana tapahtunut yleinen kehitys sekä matkustuksen palautuminen pandemiavaiheen/-vaiheiden jälkeen ja kulkumuotojen väliset erot matkustusmuutoksissa.

Toimintatulot eri skenaarioissa

HSL:n toimintatulot vuonna 2021 ovat yhteensä 768,7 milj. euroa. Kasvu kuluvan vuoden ennusteeseen verrattuna on 136,8 milj. euroa (21,6 %). Merkittävä kasvu edellisvuoteen verrattuna johtuu vuodelta 2020 ennustetun alijäämän kattamisesta, josta syntyy nostotarvetta joko kuntaosuuksiin tai lipputuloihin (lipun hintoihin) tai molempiin. Toimintatulojen arvioidaan olevat 790,4 milj. euroa vuonna 2022 ja 854,8 milj. euroa vuonna 2023.

Eri skenaariot vaikuttavat toimintatuloissa lipputulojen ja kuntaosuuksien väliseen suhteeseen. Skenaariossa 1:ssä lipputulot ovat 344,8 milj. euroa ja kuntaosuudet 408,8 milj. euroa, skenaariossa 2:ssa lipputulot ovat 306,5 milj. euroa ja kuntaosuudet 447,1 milj. euroa, skenaario 3:ssa lipputulot ovat vain 268,2 milj. euroa ja kuntaosuudet 485,4 milj. euroa.

Talousarvioehdotuksessa lipputuloarviot eivät sisällä hintojen korotusesityksiä. Lipputuloja olisi mahdollista lisätä hintoja korottamalla eri matkustusennusteissa noin 9-22 milj. eurolla.

Tuet ja avustukset

Valtion suurten kaupunkien joukkoliikennetuen vuosittaiseksi määräksi on arvioitu 4,8 milj. euroa vuosina 2021–2023. Tuki on kohdistettu jäsenkunnille asukaslukujen suhteessa.

Suomen hallituksen kesäkuussa 2020 antamassa lisätalousarvioehdotuksessa esitetty 100 milj. euron lisätuki joukkoliikenteelle kohdistetaan toteutuessaan vuodelle 2020. Tukisumma jaetaan Suomen toimivaltaisten viranomaisten kesken ja alustavaa TTS-suunnitelmaa laadittaessa HSL:n osuus tuesta ei ole vielä selvillä. HSL:lle tuleva tukiosuus pienentää osaltaan vuoden 2020 alijäämää.

Toimintamenot

HSL:n toimintamenot vuonna 2021 ovat yhteensä 735,0 milj. euroa. Toimintamenot kasvavat vuoden 2020 ennusteesta 8,0 milj. euroa (1,1 %). Vuonna 2022 toimintamenojen arvioidaan olevan 755,9 milj. euroa ja 822,8 milj. euroa vuonna 2023.

Palveluiden ostot

Palveluiden ostomenot ovat yhteensä 701,0 milj. euroa vuonna 2021, 95,4 % HSL:n kaikista toimintamenoista. Palveluiden ostoon käytetään vuonna 2022 yhteensä 721,3 milj. euroa ja 787,3 milj. euroa vuonna 2023.

Liikennöitsijöille maksettavat korvaukset

Liikennöitsijöille maksetaan joukkoliikenteen operoinnista vuonna 2021 yhteensä 524,3 milj. euroa, joka on 71,3 % HSL:n toimintamenoista.

Bussiliikenteen kustannusten arvioidaan olevan 328,2 milj. euroa vuonna 2020. Kustannustason nousuksi on arvioitu 1,9 %. Bussiliikenteen kustannukset sisältävät 3,0 milj. euron varauksen ympäristöbonusten maksamiseen liikenteenharjoittajille. Kuntaosuuksissa bussiliikenteen operointikustannuksiin sisältyy lisäksi sähköbussien hankinnan nettokustannuksia 0,2 milj. euroa ja elokuusta 2021 alkaen Ojangan bussivarikon vuokratkustannuksia 0,4 milj. euroa. Vuonna 2022 kustannuksiksi arvioidaan 333,5 milj. euroa ja vuonna 2023 335,5 milj. euroa. Molemmat vuodet on arvioitu vuoden 2021 hintatasossa. Bussiliikenteen operointikustannusten talousarvio vuodelle 2020 sisältää varauksia Raide-Jokerin poikkeusjärjestelyn vuoksi (2,7 milj. euroa), muiden työmaiden ja poikkeusjärjestelyiden järjestämiseksi (2,6 milj. euroa) ja muiden poikkeustilanteiden hoitamiseksi (1,2 milj. euroa).

Metroliiikenteen kustannusten arvioidaan olevan 44,4 milj. euroa vuonna 2021. Metroliiikenteessä kustannustason muutokseksi on arvioitu 0,7 %. Vuonna 2022 kustannuksiksi arvioidaan 50,4 milj. euroa ja 58,4 milj. euroa vuonna 2023. Ennusteissa on varauduttu siihen, että HSL korvaa Sammalvuoren varikon ylläpitokustannukset syksystä 2020 alkaen. Vuosina 2021-2023 kustannukset nousevat myös vanhan metrokaluston peruskorjausten myötä. Vuonna 2023 varaudutaan metroverkon laajentumiseen Kivenlahteen.

Raitioliikenteen kustannusten arvioidaan vuonna 2021 olevan 57,4 milj. euroa. Raitioliikenteessä kustannustason muutokseksi on arvioitu 2,0 %. Kustannuksiksi arvioidaan 60,4 milj. euroa vuonna 2022 ja 70,5 milj. euroa vuonna 2023. Suunnittelukaudella 2011-2023 kustannukset nousevat uusien Artic-vaunujen siirtyessä vähitellen pois takuunalaisen hinnoittelusta. Vuonna 2023 varaudutaan Raide-Jokerin liikennöinnin aloittamiseen.

Lauttaliikenteen kustannusten arvioidaan vuonna 2021 olevan 4,5 milj. euroa, vuonna 2022 4,4 milj. euroa ja vuonna 2023 4,5 milj. euroa.

Junaliikenteen kustannusten arvioidaan olevan vuonna 2021 yhteensä 89,8 milj. euroa. Summa sisältää Junakalustoyhtiön vuokrat Sm5-kalustosta. Kuntaosuuksissa junaliikenteen operointikustannuksiin sisältyy lisäksi Pasilan aseman vuokratulua 0,7 milj. euroa. Vuonna 2022 junaliikenteen kustannuksiksi arvioidaan 81,2 milj. euroa sekä 81,8 milj. euroa vuonna 2023.

HSL:n ja VR:n neuvottelema HSL-lähijunaliikenteen siirtymäkauden sopimus päättyy kesäkuussa 2021, minkä jälkeen HSL:n lähijunaliikenne siirtyy uuteen kilpailutettuun sopimukseen. Suunnitelmavuosille tästä syntyy lähes kymmenen miljoonan euron säästö vuodessa verrattuna siirtymäkauden sopimuksen mukaisiin kustannuseriin.

Muut ostopalvelut

Muuhun kuin liikennöitsijöille maksettaviin liikennöintikorvauksiin ja infrapalvelujen ostoihin käytetään 35,8 milj. euroa vuonna 2021. Muihin palvelujen ostoon käytetään 35,4 milj. euroa vuonna 2022 ja 35,2 milj. euroa vuonna 2023.

Muista palveluostoista lähes puolet on HSL:n tietojärjestelmien kustannuksia, joilla ylläpidetään lippu- ja informaatiojärjestelmiä ja niihin liittyviä kapasiteettipalveluita sekä huolehditaan laitteiden huollosta.

Joukkoliikenteen infrakorvaukset

Kunnille joukkoliikenteen infrasta maksettava käyttökorvaus vuonna 2021 on yhteensä 140,8 milj. euroa. Vuonna 2022 infrakuluja arvioidaan maksettavan yhteensä 156,0 milj. euroa ja vuonna 2023 yhteensä 201,3 milj. euroa.

Lisäksi HSL hankkii ostopalveluna Espoossa sijaitsevan sähköbussien latausinfra 1,2 milj. euroa sekä Helsinkiin ja Vantaalle suunniteltua sijoitettavaa uutta latausinfraa alkaen elokuusta 2021 kokonaiskustannuksiltaan 0,4 milj. euroa. HSL:n hankkimien kustannukset käsitellään infrasopimusten periaatteiden mukaisesti ja puolet niiden pääomakustannuksien arvosta vähennetään ko. kuntien oman joukkoliikenteen infrakorvauslaskutuksen yhteydessä.

Henkilöstökulut

HSL:n henkilöstömenot ovat 24,5 milj. euroa vuonna 2021, joka on 3,3 % toimintamenoista. Palkkojen ja palkkioiden osuus henkilöstömenoista on yhteensä 20,1 milj. euroa. Eläkemenoihin ja muihin sivukuluihin on varattu yhteensä 4,4 milj. euroa. Henkilöstömenot eivät sisällä varausta mahdollisen tulospalkkion maksamiseen.

Muut kustannukset

Aineisiin, tarvikkeisiin ja tavaroihin on vuodelle 2021 varattu 1,3 milj. euroa. Vuoden 2022 ja 2023 varaus on 1,1 milj. euroa. Tämä menoerä sisältää toimisto- ja IT-tarvikkeet, pienet IT-laitehankinnat, kalustohankinnat ym. tarvikehankinnat.

Vuokramenot vuonna 2021 ovat 3,9 milj. euroa. Vuokramenot sisältävät HSL:n toimitilojen vuokratilustusten lisäksi sähköbussista maksettavia leasing-vuokria 0,1 milj. euroa ja kuljettajien sosiaalituloista maksettavia vuokria 1,2 milj. euroa. HSL:n vuokramenot kasvavat vuosilla 2022 ja 2023, koska menot sisältävät varauksen Ojangan bussivarikon vuokriin. Vuosien 2022-2023 varaus on 4,5 milj. euroa.

Muut menot vuonna 2021 ovat 3,9 milj. euroa. Muihin menoihin sisältyvät tarkastusmaksujen luottotappiot ja luottotappiovaraukset, joita arvioidaan kirjattavan vuosittain noin 2,0 milj. euroa. Muihin menoihin sisältyvät myös luottokortti- ym. provisiot, jotka ovat TTS-vuosina vähitellen kasvava erä, kun matkalipun myyntiä siirtyy HSL:n omiin myyntikanaviin, joiden maksuvälinekustannukset kasvavat. Vuodelle 2022-2023 muihin menoihin varataan yhteensä 4,5 milj. euroa.

Toimintakatteen ennen rahoitustuottoja ja -kuluja sekä poistoja, arvioidaan olevan vuonna 2021 33,7 milj. euroa ylijäämäinen.

Rahoitustuotot ja -kulut

HSL rahoittaa investointinsa tarvittaessa lainanotolla rahoituslaitoksilta. Alustava toiminta- ja taloussuunnitelma 2021-2023 sisältää vuonna 2020 osavuositarkastusnusteessa arvioidun 100 milj. euron pitkäaikaisen talousarviolainan kustannuksia 10 vuoden aikaisina takaisinmaksuerinä rahoituslaskelmassa ja korkoina tuloslaskelmassa. Mikäli talous kehittyy kevään 2020 osavuositarkastuksen mukaisena, lainaa ei tarvitse nostaa lisää vuonna 2021.

Ylimääräisen kassavarojen sijoituksissa noudatetaan HSL:n hallituksen hyväksymää sijoituspolitiikkaa. Sijoituksia tehdään kassavarojen turvaamiseksi pankkien perimiltä negatiivisilta talletuskoroilta, mikäli ylimääräisiä kassavaroja TTS-kaudella on jäljellä.

Rahoituksen nettomenojen vuonna 2021 arvioidaan olevan 0,1 milj. euroa ja vuonna 2022-2023 0,2 milj. euroa.

Rahoituskuluihin kirjataan myös jäsenkunnille maksettavat ylijäämien korot ja rahoitustuloihin vastaavasti alijäämistä perittävät korkotulot. Omistajaohjauksen tavoitteiden mukaisesti myös peruspääomalle maksetaan TTS-kaudella korkoa jäsenkunnille.

Vuosikate rahoituserien jälkeen on 33,6 milj. euroa ylijäämäinen, ja se riittää kattamaan suunnitelman mukaiset poistot, jotka ovat 18,9 milj. euroa vuonna 2021.

Investoinnit ja poistot

HSL:n investointimenot ovat 18,1 milj. euroa vuonna 2021, 17,5 milj. euroa vuonna 2022 ja 11,8 milj. euroa vuonna 2023.

Suunnitelman mukaiset poistot ovat yhteensä 18,9 milj. euroa vuonna 2021, 19,6 milj. euroa vuonna 2022 ja 17,0 milj. euroa vuonna 2023. Suurin osa suunnitelmavuosien poistoista liittyy vuoden 2018 kesällä päättyneeseen LIJ-hankkeeseen ja tämän jälkeiseen LIJ-järjestelmän kehittämiseen.

Poistoajat ovat HSL:n hyväksytyin poistosuunnitelman mukaiset. Poistoajat ovat LIJ-hankkeen osalta pääosin 8 vuotta (laitteet ja muut aineelliset hankinnat) tai 5 vuotta (ohjelmat ja muut aineettomat hankinnat). Poistomenetelmänä on tasapoisto.

Tilikauden 2020 ylijäämäksi arvioidaan 14,7 milj. euroa ja sillä katetaan edelliseltä vuodelta kertyvää alijäämää.

Ehdotus

Hallitus päättää pyytää Helsingin, Espoon, Vantaan, Kauniaisten ja Keravan kaupunkeja ja Kirkkonummen, Sipoon, Siuntion ja Tuusulan kuntia 31.8.2020 mennessä antamaan lausuntonsa Helsingin seudun liikenne -kuntayhtymän taloussuunnitelmaehdotuksesta 2021-2023. Lausuntoa pyydetään:

- a) strategiasuunnitelmasta,
- b) liikenteen palvelutasosta ja palvelutason muutoksista,
- c) kuntaosuuksien tasosta,
- d) lipputulotavoitteista TTS-kaudella,
- e) tarkastusmaksun korottamisesta, sekä
- f) kuntakohtaisen ali-/ylijäämän käytöstä suunnitelmakaudella 2021-2023.

Päätös tarkastetaan kokouksessa.

Käsittely

Käsittelyn aikana esittelijä teki liitteeseen teknisiä korjauksia koskien tuloslaskelmaa sekä kappaleen 3.2. sanamuotoja. Muutokset on huomioitu liitteessä.

Jäsen Pekka M. Sinisalo saapui pykälän käsittelyn aikana klo 9.21 ennen päätöksentekoa.

Päätös

Hallitus päätti hyväksyä ehdotuksen yksimielisesti.

Päätös tarkastettiin kokouksessa.

Liite

Helsingin seudun liikenne -kuntayhtymän alustava toiminta- ja taloussuunnitelma vuosille 2021-2023